

Cilt : 16 SAYI: 7 TEMMUZ 1988

**Türk  
sanayicileri  
ve  
iş adamları  
derneği**

görüŖ



GÖRÜŞ (AYLIK YAYIN) TEMMUZ 1988  
Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği

*Sahibi ve Sorumlu Yayın Müdürü*  
Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği  
Yönetim Kurulu Başkanı *Ömer Dinçkök*

*Yazı İşleri Müdürü :*  
Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği  
Genel Sekreteri *Ertuğrul İhsan Özol*

*Yayına Hazırlayan :*  
Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği  
Ekonomik Araştırmalar Bölüm Başkanı  
*Nilgün Demirtaş*

*Görüş Araştırma Grubu :*

*Bu sayıda :*  
Ahmet Ertürk  
Nilgün Demirtaş  
Ayda Alpat  
Avni Demirci

Dergideki yazılar kaynak olarak TUSİAD GÖRÜŞ'ün belirtilmesi koşuluyla izinsiz kullanılabılır. İmzalı yazılar, yazarların kişisel görüşlerini yansıtmakta olup, dernek görüşü olarak kabul edilemez.

*Adres :*  
Cumhuriyet Cad. Ferah Ap. 233/9-10  
80230 Harbiye - İstanbul  
Tlf : 146 24 12 - 140 12 05

*Basıldığı Yer :*  
LEBİB YALKIN YAYIMLARI VE  
BASIM İŞLERİ A.Ş.  
Tel: 152 11 00 / 5 Hat

## **Bu Sayıda**

TÜSİAD'dan Haberler .....	4
Türk Ekonomisi 1988 .....	8
Konsolide Bütçe'nin İlk Beş Aylık Uygulaması .....	19
Uluslararası Para Sistemi'nde Reform (ABD görüşü) .....	25
1992'de Avrupa Traktör Piyasası .....	28

## TÜSİAD'dan Haberler...

1. TÜSİAD Yüksek İstişare Konseyi'nin 1988 yılı ilk toplantısı, 3 Haziran 1988 günü Ankara'da yapıldı. Toplantıdan bir gün önce 2 Haziran 1988 günü akşamı Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Sayın Kaya Erdem, Devlet Bakanı ve Hükümet Sözcüsü Sayın Mehmet Yazar, Dışişleri Bakanı Sayın Mesut Yılmaz ve Ulaştırma Bakanı Sayın Ekrem Pakdemirli, çok sayıda üst düzey bürokrat, üniversite öğretim üyeleri, basın mensupları ve işadamlarının katıldığı bir kokteyl verildi.

Basına açık yapılan Yüksek İstişare Konseyi toplantısında Konsey Başkanı Sakıp Sabancı ve Yönetim Kurulu Başkanı Ömer Dinçkök'ün konuşmalarını takiben söz alan üyeler günün ekonomik sorunları üzerinde görüş ve önerilerini dile getirdiler. Ardından TÜSİAD Genel Kurulu'nda tek-

lif edilen tüzük değişiklikleri görüşüldü. Toplantıdan sonra verilen öğle yemeğine şeref misafiri olarak katılan Milli Savunma Bakanı Sayın Ercan Vuralhan, Türk ekonomisi üzerinde çok önemli etkilerde bulunma potansiyeline sahip olan savunma sanayiindeki gelişmeler konusunda bir konuşma yaptı.

2. TÜSİAD ve diğer meslek kuruluşlarının temsilcilerinin Devlet Bakanı Sayın Yusuf Özal ile yaptıkları aylık mutad diyalog toplantısı 6 Haziran 1988'de DEİK' de (Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu) yapıldı. Toplantıya TÜSİAD'ı temsilen Başkan Ömer Dinçkök, Başkan Yardımcıları Cem Boyner, Fahir İlkel ve Genel Sekreter E. İhsan Özal katıldılar.

3. Başbakan Sayın Turgut Özal'ın 13-14 Haziran 1988 tarihlerinde Yunanistan'a yaptığı resmi ziyarete TÜSİAD Yüksek İstişare Konseyi Başkanı Sayın Sakıp Sabancı başkanlığında 12 kişilik bir TÜSİAD heyeti katıldı.

4. 21 Haziran 1988'de AT Alt Komisyonu Ekonomik Politikaları Değerlendirme Direktörü Michael Emerson ve AT Anka-

ra Temsilcisi Van Rij TÜSİAD'ı ziyaret ederek Başkan Dinçkök, Başkan yardımcısı Boyner ve Genel Sekreter Özol ile Türkiye-AT ilişkileri konusunda bir görüşme yaptılar.

5. 27 Haziran 1988'de Başkan Ömer Dinçkök İngiltere Büyükelçisi Timothy Daunt ile iki ülke arasındaki ticari ve ekonomik ilişkiler ile ilgili bir görüşme yaptı.

6. 27 Haziran 1988'de Başkan Ömer Dinçkök İsveç Büyükelçisi Lennart Daffgart ile iki ülke arasındaki ticari ve ekonomik ilişkiler ile ilgili bir görüşme yaptı.

7. TÜSİAD Yönetim Kurulu Başkan Yardımcısı Fahir İlkel, 13 Haziran 1988'de Mısır Parlamento Başkanı Dr. Rafaat El-Mohgoub onuruna Divan Oteli'nde bir yemek verdi. Yemeğe Mısır Büyükelçisi Muhammed Abdellah, Mısırlı Parlamenterler ve gazeteciler ile Mısır'la ilgili TÜSİAD üyeleri katıldılar.

8. Devlet Bakanı Sayın Ali Bozer başkanlığında 23 Haziran 1988'de Ankara'da Devlet Planlama Teşkilatı'nda yapılan AT Danışma Kurulu Toplantısı'na TÜSİAD'ı temsilen Genel Sekreter E. İhsan Özol ve TÜSİAD AT Çalışma Grubu Başkanı Yıldırım Aktürk katıldılar.



9. Genel Sekreter E. İhsan Özöl 10 Haziran 1988'de TÜSİAD'ı ziyaret eden 15 kişilik Yunanistan gazeteciler heyetine Türk Ekonomisindeki gelişmeler ile ilgili bir brifing verdi.

10. TÜSİAD AT Çalışma Grubu 16 Haziran 1988 tarihinde Yıldırım Aktürk başkanlığında toplandı. Toplantıda TÜSİAD'ın 1988 yılı Araştırma Programı'nda yer alan AT ve Türkiye-AT ilişkileri ile ilgili konular görüşüldü.

11. Turizm Çalışma Grubu Alt Komisyonu 20 Haziran günü TÜSİAD Merkezi'nde toplandı ve Turizm Çalışma Grubu'na sunulacak ön çalışmaların detayları üzerinde durdu.

12. 1988 yılının ilk 6 aylık döneminde TÜSİAD Yönetim Kurulu Eşref Baltalı, Mehmet Bayraktar, İbrahim Betil, Selim Demirören, Oktay Duran, Yalım Erez Rıza Kutlu Işık, Bekir Okan, Emin Örs, Alikan Sezgin, Halit Soydan, Necdet Şardağ, Erkan Tapan, Mustafa Yılmaz Ulusoy, Tufan Ünal, Erkut Yucaoglu'nun üyeliklerini kabul etti.

## Türk Ekonomisi 1988

Piyasa ekonomisini uygulayan bütün ülkelerde, ekonomik politikayı yürütenlerin esas amacı, tam istihdam ve kaynakların optimum dağılımını sağlamak, fiyat artışlarını asgaride tutarak mümkün mertebe yüksek büyüme hızı elde etmektir.

Son birkaç yılda önemli ekonomik gelişmeler kaydedilmekle beraber, 1987 yılında, özellikle erken genel seçimler nedeniyle yukarıda işaret edilen ilkelerin tamamına uyulduğunu söylemek mümkün değildir.

Özetle; kamu sektörünün kısa vadeli finansman taleplerinin karşılanması amacıyla birçok temel ekonomik hedef, en önemlisi, özel sektörün üretim ve yatırım hedefleri ikinci derecede gözönüne alınabilmiştir. Ağırlıklı olarak seçmen eğilimleri üzerinde



etkili olan, ulaştırma, enerji, haberleşme, yol gibi altyapı projeleri ve hizmetlerine büyük miktarlarda harcamalar yapılmış, bu dönemde izlenen politikaların asıl yükünü ise özel sektörün verimli yatırımları çekmiştir. Büyük ölçüde kamu sektörünün aşırı borçlanma ihtiyacının yarattığı yüksek faiz oranları ise özel sektör finansman ve yatırımlarında kaçınılmaz daralmalara yol açmıştır.

Geçtiğimiz dört yılda uygulanan ekonomi politikaları sonucunda daha yüksek büyüme hızları ve istihdam artışları sağlandığı kuşkusuzdur. Serbest piyasa ekonomisi hedefine ulaşma yolunda bazı önemli adımlar atılmış, ancak "4 Şubat kararları" olarak bilinen ekonomik tedbirler demeti bu yoldaki olumlu gelişmeleri bir ölçüde yavaşlatmıştır. İhracatın önemli bir artış göstermesi, dış ticaret açığının GSMH'ya oranını azaltmış, görünmeyen kalemlerdeki olumlu gelişmenin de etkisiyle cari işlemler açığı oldukça makul bir düzeye inmiştir. Ancak, fiyat istikrarı hedefine ulaşmada başarılı olunamadığı açıktır. Bu durum, enflasyon oranının çok tehlikeli boyutlara ulaştığı 1987'nin ikinci yarısında kendini daha fazla hissettirmiştir.

Bugüne kadarki gelişmeler, 1988 yılı enflasyon oranının Hükümetçe yüzde 35 olarak belirlenen hedefi aşacağını göstermektedir. Mayıs ayı itibariyle Toptan Eşya Fiyat Endeksi yıllık bazda yüzde 64.2 oranında artış göstermiştir. Bu oranlarla Türkiye, OECD ülkeleri içinde en yüksek enflasyon oranına sahip ülke olma konumunu sürdürmektedir.

Bu şartlar, piyasa ekonomisinin daha iyi işleyişini sağlayacak önemli yapısal reformların gerçekleştirilmesine mani olmaktadır. Mesela, antidamping, tüketicinin korunması, kamu fiyat kontrollerinin kaldırılması ve özelleştirme alanlarında 1987 yılında önemli ilerlemeler kaydedilememiştir.

Yatırımların dağılımı da, önemli bir katma değer artışı yaratmamış, tersine talebi artırarak enflasyonun hızlanmasına neden olmuştur. Altyapı ve konut yatırımlarına ağırlık verilmesinin çarpan etkisi, toplam arz üzerinde önemli bir artışa yol açmamıştır. Bu durum, enflasyonu arttırmakla kalmamış, marjinal sermaye/hasıla oranını da yükseltmiştir. Halen devam eden büyük projeler tamamlanıncaya ve ilave elektrik,

sulama ve ulaşım imkanları devreye girinceye kadar bu durum kendini hissettirmeye devam edecektir.

Bu baskıların geçtiğimiz dört yılda daha fazla hissedilmemesinin esas sebebi imalat sanayiindeki kapasite kullanım artışıdır. Bu sektördeki kapasite kullanımı 1980'de yüzde 50 dolaylarında iken, 1987 yılında yüzde 76'ya yükselmiştir. Bu rakam ağırlıklı ortalama olup bazı alt sektörlerde fiili kapasite kullanımı yüzde 85'i bulmuştur.

1987 yılında yüzde 7.4'lük GSMH artış hızı ve yüzde 10.1 oranındaki imalat sanayi büyüme hızı, yukarıda ifade ettiğimiz gibi, mevcut üretim kapasitesinin daha büyük ölçüde kullanılmasından doğmuştur. İmalat sanayiindeki ve sanayi ürünleri ihracatındaki büyüme hızını sürdürmek istiyorsak, ek kapasite yaratmak yanında, mevcut tesislerin modernizasyonunu ve iç ve dış talebin değişen yapısına uygun biçimde yenilenmesini de gerçekleştirmek zorundayız.

Ancak özel sektör yatırımlarının bugünkü koşullarda özkaynakla gerçekleştirilmesi hemen hemen mümkün değildir. Son yıl-

ların yüksek enflasyon ortamında sanayicinin büyük işletme sermayesi ihtiyacı dolayısıyla özkaynakları önemli ölçüde erozyona uğramış, ayrıca finansman maliyetlerinin sanayicinin üretim maliyetleri içindeki payı hızlı bir artış göstermiştir.

Gerçekten, özel sektörün borçlanma maliyetinin bugün sermaye piyasasında yüzde 80'lere, para piyasasında yüzde 120'lere ulaşmasının yarattığı sıkıntılar ortadadır. Ticari banka kredilerinde faizlerin bu ölçüde yüksek düzeye ulaşmasının bir takım sebeplerini burada tekrar hatırlatmak istiyoruz. Mevduat munzam karşılıkları ve disonibilite oranlarından doğan maliyet artışları yanında bankacılık sisteminin yüksek işletme maliyetleriyle çalışması, banka kaynaklarının giderek artan bir oranının yüksek faizli ve vergisiz devlet tahvilleri ve hazine bonolarına yatırılması sonucu özel sektöre kullandırılabilen fonların daralması, kredi faizlerinin aşırı ölçüde yükselmesinin önemli sebepleri arasında sayılabilir.

Özel sektörün kullanabileceği fon kaynaklarının bu şekilde daralması ve/veya maliyetinin fon kullanımını caydırıcı öl-

çüde yükselmesi, para piyasasında özel sektör aleyhine bir "crowding-out" olayının gerçekleşmesine, başka bir deyişle sektöre para piyasasının kapatılmasına yol açmaktadır.

Sermaye piyasasında da aynı süreç işlemektedir. Geçtiğimiz dört yılda sermaye piyasası kaynaklarının yüzde 91-96'lık kısmı kamu sektörü borçlanması için kullanılmış, özel sektörün bu piyasadan borçlanma imkanı da yüzde 4-9 gibi küçük oranlarda kalmıştır.

Hızlı enflasyonun devam etmesi ve özel sektörün Merkez Bankası kaynaklarından yeterli ölçüde yararlanamaması, piyasayı ek ticari senetler yoluyla "kendi özel parası"nı yaratmaya yöneltmiştir. Ticari bankaların döviz mevcutları ve işlemleri de son yıllarda hızla artmış; döviz tevdiat hesapları ve dövizli krediler tabiatıyla ilave bir likidite yaratmıştır. İç borçlanma tahvil ve bonolarının yüzde 90 civarındaki kısmı da ticari banka portföylerinde tutulmakta ve kaydi para artışına katkıda bulunmaktadır.

1988'in ilk beş ayında enflasyon oranının yüzde 30 civarında gerçekleşmesi, buna



karşılık M2 para arzının yalnızca yüzde 9.9'luk bir artış göstermesi, M2 hedefinin ekonomideki gerçek parasal genişlemenin bir ölçüsü olarak kullanılması politikasının da yeniden gözden geçirilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu durumda, en azından Hazine bonolarını da para arzı tanımı içine almak ve mevcut M2'den daha geniş bir para arzı hedefi belirlemek uygun bir yöntem olarak görülmektedir.

İhracat 1988 yılının ilk dört aylık döneminde geçtiğimiz yılın aynı dönemine göre yüzde 41.7 oranında artış göstererek 3.811 milyon dolara ulaşmıştır. Aynı dönemde ithalat geçtiğimiz yıla göre yüzde 23 oranında artarak 3.923 milyondan, 4.825 milyona yükselmiştir.

İhracatın ithalata göre daha hızlı artması sonucu bu yılın ilk dört ayında dış ticaret açığı yüzde 17.8 oranında azalarak 1.234 milyondan 1.014 milyona düşmüştür. İhracatın ithalatı karşılama oranı yüzde 79'a yükselmiştir.

Tarım ürünleri ihracatının toplam içindeki payı yüzde 17'ye düşerken, sanayi ürünleri ihracatının payı yüzde 81'e ulaşmıştır.

Toplam ihracat ve ithalat geçtiğimiz yılki artış oranlarını bu yıl da sürdürmeleri halinde yıl sonu itibariyle sırasıyla 14 ve 17 milyar dolara ulaşmaları muhtemel görülmektedir.

Ekonomide istikrarı sağlamanın temel aracı, bütçe denklidir. Bu sağlanmadan ne enflasyon kontrol edilebilir, ne dış ödemeler dengesindeki uzun vadeli sorunlar giderilebilir, ne de iç ve dış borçlar makul düzeylerde tutulabilir.

1988 yılı için TÜSİAD önerileri şöyle özetlenebilir:

1) İlk öncelik, halen en önemli sorun olan enflasyona karşı mücadeleye verilmelidir. Bunun için de ayrıntılı bir bütçe disiplini uygulanması şarttır. Bu suretle harcamalarda tasarruf sağlanması (sıfır tabanlı bütçe tekniği veya diğer programlama teknikleri kullanılarak) ve gerek konsolide bütçe açığının gerekse mahalli idarelerin bütçe açıklarının önemli ölçüde azaltılması mümkün olacaktır. Enflasyonist bir ortamda, maliyetine bakmadan, iç borçlanma hacmini arttırmaya devam etmek doğru bir politika olamaz. Bu uygulama, zorunlu



olarak faiz hadlerinin olağanüstü yükselmesine ve özel sektörün finansman maliyetlerinin haksız biçimde artmasına yol açmaktadır.

2) Vergi gelirleri, diğer OECD ülkeleriyle karşılaştırıldığında hala çok düşüktür. Vergilenmeyen gelirlerin her yıl artışını sağlayacak ve yaygın vergi kayıplarını önleyecek kapsamlı bir programın uygulanmasını gerekli görüyoruz.

3) Krediler üzerindeki vergi ve diğer zorunlu yükleri belli ölçüde azaltmak, bankaların maliyet yapısını uluslararası standartlara uygun biçime getirmek ve özel sektörün sermaye piyasası fonlarından daha fazla yararlanmasına imkan vermek suretiyle ticari kredi faizlerindeki aşırı yükselme kontrol altına alınmalıdır.

4) Kalkınmada öncelikli yörelere özel sektör yatırımlarının gidebilmesi için bir takım özel teşvik tedbirlerinin alınması şarttır. Bunlar arasında:

- Düşük faizli yatırım kredileri verecek özel bir bölgesel kalkınma enstitüsü ve yatırım bankasının kurulması,
- Yatırım kendi kendini finanse edene ka-

**Milli Savunma Bakanı  
Sayın Ercan Vuralhan'ın  
3 Haziran 1988 Tarihinde  
TÜSİAD Yüksek İstişare  
Konseyi Toplantısı  
Münasebetiyle Verilen Öğle  
Yemeğinde Yaptığı Konuşma**

Sayın Başkan ve Sayın TÜSİAD üyeleri,

Bugün birarada bulunmamızdan yararlanarak, Hükümetimizin savunma sanayii alanındaki politikası ve Bakanlığımızın bu politikanın icrası için yürütmekte olduğu çalışmalar hakkında kısaca bilgi vermek istiyorum.

Takdir edeceğiniz gibi müşterisi, bazı istisnalarla, esas itibarıyla Devlet olan bu ekonomik faaliyetin, Devletin, yani güvenlik ve askeri ihtiyaçlarıyla yakından bağlantılı olması nedeniyle sözlerime bu ihtiyaçları yaratan siyasi, askeri ve güvenlik çevresi hakkında kısa bir girişle başlamak istiyorum. Bu girişte son bir ay içerisinde katılmış olduğum yüksek düzeyli NATO top-

lantıları ve ikili temaslardan edindiğim bazı intibalardan da yararlanacağım.

Başkan Reagan'la Genel Sekreter Gorbaçev'in henüz tamamlanmış olan son zirve toplantısının da sembolik olarak gösterdiği gibi dünyamız, siyasi ilişkiler ve güvenlik alanında yeni bir safhaya girmiş görünmektedir. Savaş ihtimalinin azaltılması ve işbirliğini arttıracak bir güven ortamının kurulmasında bir yerde, iki ayrı alemi temsil eden bu iki süper gücün, silahların indirimi ve gerginlikleri azaltma yolunda kaydedecekleri ilerlemeler şüphesiz bizim için de, son derecede önemlidir. Bu nedenle, bu gelişmelerden duyduğumuz samimi memnuniyeti ifade ederken, diğer yandan, bu gidişatın gerçek boyutlarını anlamaya ve bize ne gibi etkiler yapacağını saptamaya çalışıyoruz. Bu konuşmamda size kötümser bir tablo çizmek istemiyorum. Ancak dikkat edilmesi gereken husus şudur: Kamuoyları, uluslararası basının da etkisi ile, özledikleri barış ve güven ortamının ufukta görülmesiyle, gerçekleşen başarıların ötesinde olumlu tepkiler gösterebilmektedirler. Ancak uzmanlar konuların teferruatlarına indiklerinde, yapılması gerekenler yanında, yapılmış ola-



nın küçük bir başlangıç olduğunu görmekte-  
dirlir. Ayrıca yapılmış olanlar her ülke  
için aynı şekil ve derecede sonuçlar do-  
ğurmamaktadır. Örneğin, orta menzilli  
nükleer füzelerin kaldırılması için anlaşma  
yapılması, ayrıca stratejik füzelerde yüzde  
50 indirim prensibinin kabul edilmiş ol-  
ması gerçekten sevindirici şeylerdir. An-  
cak INF'ler, toplam nükleer silahların an-  
cak yüzde 5'ini temsil etmektedir ve yüz-  
de 50 indirimden sonra kalacak silahlar  
da, iki tarafın birbirlerini 16 defa tahrip  
edebileceği güçtedirler. Konvansiyonel  
silahlarda iki Pakt arasındaki dengesizlik  
devam etmektedir. Özellikle bizim gibi  
temas hattında bulunan ülkeler için kon-  
vansiyonel silah dengesizliği asıl önemli  
husus teşkil etmektedir. Tarihi tecrübe-  
ler, silahsızlanma anlaşmalarının her za-  
man barış ve istikrara götürmediğini,  
asıl önemli olanın çatışma ve savaşları  
ortaya çıkaran nedenlerin giderilmesi ol-  
duğunu göstermektedir. Acaba Sovyet-  
ler Birliği'ndeki çarpıcı gelişmeler sonu-  
cu olarak uluslararası seviyede de ortaya  
çıkan bu gelişmeler sözünü ettiğim ih-  
tilaf nedenlerini ortadan kaldırmakta ne  
derecede etkili olacaklardır ? Kaldı ki,  
yirmi yıl öncesine nazaran dahi çok de-

gişmiş bulunan dünyamızda ihtilafların ve çatışmaların doğrudan doğruya bloklar arasında değil, süper güçlerin dahi etkili olamadıkları bölgelerde ve iradelerine bağlı olmayan nedenlerden çıktığı, süper güçlerin bu ihlaflara çekilebildikleri görülmektedir. Aynı zamanda Orta-Doğu bölgesinin içinde bulunan Türkiye bunu çok iyi bilmektedir. Şu halde Türkiye açısından balıkdığında, sorunlar ve gelişmeler biraz daha farklı görünmektedir.

Biraz çelişkili de olsa, bugün üzerinde durulan ikinci bir husus da şudur: Bilhassa Avrupa'daki nükleer silahların azaltılması ki, bu eğilimin daha da güç kazanacağı anlaşılmaktadır; savunma ve caydırıcılıkta konvansiyonel güçlerin daha da ağırlık kazanmasına sebep olmuştur. Yeni teknolojilerin tatbiki ile hedeflerini daha çok hassasiyetle bulan, tahrip güçleri daha yüksek silahların üretilmesi, mevcutların geliştirilmesi sözkonusudur. Gerçi konvansiyonel alanda da müzakere yoluyla bir dengeye varılması sözkonusu ise de, çok uzun zaman alacak bu sürecin ne gibi neticeler vereceği de belli değildir.

Neticede iş tatbikata, yani bir askeri planlamaya geldiğinde ister istemez temel ola-

rak almamız gereken ilke şudur: Tehdidi, siyasal nitelik taşıyan niyet beyanlarına göre değil, etrafımızdaki fiili tehdit kapasite ve potansiyellerine bakarak değerlendirmemiz gerekmektedir. Kısacası Türkiye, savunmasını güçlendirmek için silah ve teçhizatını çeşitli savaş yöntemlerine göre geliştirmek zorundadır. Mesele, bu çalışmayı ekonomik gelişmemizi köstekleyecek harcamalara girişmeden, kendi kaynaklarımızla, dışarıdan ve müttefiklerimizden sağlayacağımız yardımlarla en iyi şekilde gerçekleştirmektedir. Bildiğiniz gibi, şimdiye kadar Türkiye'ye yapılan dış askeri yardımlar çoğunlukla iktisadi ömürlerini doldurmak üzere olan malzeme yardımları veya bunları satın almakta kullanılacak kredilerden teşekkül etmiştir. İlk amacımız ulusal üretim olanaklarımızın gelişmesine imkan vermeyen bu sistemi değiştirmektir. Yapılacak yardımın kredi değil, hibe olmasını ve kendi imalat olanaklarımızın geliştirilmesine imkan vermesini istiyoruz. Bu suretle daha çok ortak üretim projeleri geliştirebilmemiz, Batılı konsorsiyumlara girebilmemiz, teknoloji transferi ve teknik bilgi sağlayabilmemiz ve tabiatıyla en önemlisi ulusal sanayimizin en iyi şartlarla devreye sokulması imkan dahiline girecektir.



Türkiye'nin ilk defa olarak savunma sanayiini geliştirmek için sistemli bir faaliyet göstermesi ve bunu Savunma Sanayii Fonu gibi önemli bir mali kaynakla desteklemesi müttefiklerimiz tarafından da ilgi ile karşılanmıştır. Kullanılmış malzeme yerine veya buna ilaveten uygun koşullarla finansman kredisi ve teknik yardım çağrımız son katıldığımız NATO toplantılarında da akis bulmuştur. Örneğin Hollanda Hükümeti ilk defa olarak Türkiye'ye dört yıllık devreler halinde askeri yardım programı uygulanmasını kabul ettiğini Bakanlar Toplantısı'nda beyan etmiştir. Bu programın bir kısmı bedelsiz devredilecek F-5 uçaklarının revizyonunda, diğer kısmı da yeni projeler oluşturulmasında kullanılacaktır.

Şu sıralarda Amerika ile Avrupalı müttefiklerimiz arasında; sorumlulukların, görevlerin ve savunma finansmanın paylaşılması konusunda, Amerikan Kongresi'nin de zaman zaman oldukça sert şekilde müdahale ettiği bir tartışma cereyan etmektedir. Amerika, düzelme göstermeyen kendi ekonomik güçlükleri yanı sıra global dengedeki ağırlıkların, Amerika'yı, Avrupa dışındaki sorunlarla daha fazla ilgilen-



meye mecbur ettiğini ileri sürerek Avrupalı müttefiklerinin daha çok yük üstlenmesini ve kendisine Avrupa dışında da yardımcı olunmasını istemektedir. Son NATO Bakanlar Toplantısı'nda bu konu gündemin önemli maddelerinden birini teşkil etmiş ve İttifak'ın, ortaklaşa üzerine eğilmesi gereken bir sorun olduğu kabul edilmiştir. Ayrıca başkanlığı 1 Temmuz'dan itibaren şahsına geçecek olan Eurogroup'un ki, bu Grup Fransa dışındaki bütün Avrupalı NATO üyesi ülkeleri içermektedir; bu konuya eğilmesi, Avrupa'nın gerek kendi savunması, gerekse yük paylaşılması konusunda Amerika'ya yönelik bir tanıtma kampanyası başlatması kararlaştırılmıştır. Başkanlık görevinin, ülkemizin tanıtılması ve güvenlik ve istikrarın sağlanması için sarfettiği gayretin, bilhassa Amerika'da anlatılabilmesi için de bir vesile teşkil edeceği şüphesizdir.

Sayın TÜSİAD Mensupları,

Yukarıda değindiğim savunma sanayii geliştirme politikamızı Hükümetimiz ne şekilde tasarlamaktadır ve bu teşebbüs şu anda ne durumdadır, önümüzdeki yıllarda hangi projelere el atılacaktır ? Bu hususta da sizlere kısaca bilgi vermek istiyorum.

Malumları olduğu üzere Özal Hükümeti döneminde yeni bir fon konsepti geliştirilmiştir. Bu konsepti bütçe dışında, güçlü gelir kaynakları olan bir havuza benzetmek mümkündür.

Yeni konsept, önce konut sorununa ve büyük alt yapı yatırımlarına uygulanmıştır. Bu alanda yıllardan beri birikmiş, büyümüş sorunlar için kısa zamanda alınan olumlu neticeleri memnuniyetle görmekteyiz.

Sözünü ettiğim konsept 1986 yılı başında çok önemli bir konuda daha uygulama alanına girmiştir. Bu sözlerimle, 1985 yılı başında kabul edilip yürürlüğe giren 3238 sayılı kanunun vücut verdiği Savunma Sanayii Destekleme Fonu'na değinmek istiyorum.

3238 sayılı kanun, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin modernizasyonunu sağlamak ve ülkede modern bir savunma sanayiini kurmak amacıyla çıkarılmıştır.

Kanun, bu amacın gerçekleştirilmesinde ağırlığı ve önceliği özel teşebbüse vermiştir. Yabancı sermaye ve teknoloji katkısı ihracata yönelik olması ve yerli sanayi ile entegrasyon prensipleri ön planda tutulmuştur.

Kanun sektörün boyutlarını ve önemini dikkate alarak Fonun kaynaklarını sağlıklı, sürekli ve geniş tabanlı tutmuştur. Fon bu haliyle bütçe dışı büyük bir kaynak oluşturmıştır.

Kanun, bu geniş imkanların kullanımında hiçbir tereddüde ve endişeye meydan vermemek ve kararda sürat ve istikrarı temin etmek maksadıyla organları net bir şekilde tesbit etmiştir.

Kanun, uygulamanın minimum bir bürokrasi anlayışıyla, ehil ve uzman bir kadro tarafından sürekli, derli toplu; koordineli ve bilinçli olarak yürütülmesini temin maksadıyla bir Fon İdaresi Başkanlığı tarafından icra edilmesini faydalı ve elzem görmüştür.

Ancak: Bize göre 3238 sayılı kanunun beraberinde getirdiği en önemli yenilik ve özünde yatan mesaj çok daha enteresan ve önemlidir. Bu mesaj Türk insanına vatan savunmasında görev ve sorumluluklar vermek ve onlara güvenmektir. Bu mesaj, Türk bürokratını, Türk Devlet adamını ve Türk teşebbüsünü ufku geniş, özgür, yaratıcı ve libere bir düşünceye davettir.



İşte bu noktada hepimize önemli görevler düşmektedir. Devletin asli görevi kanunda öngörüldüğü şekli ile gerekli alt yapıları oluşturmak ve yeterli düzeyde mali ve ekonomik teşvikleri sağlamak suretiyle özel sektörü yönlendirmek, teşvik etmek ve desteklemektir.

Önceliklerimiz arasında, özellikle modern teknoloji, yabancı sermaye katkısı, yerli girdi kullanımına ağırlık vermek, ihracata yönelik olmak, milli sanayi ile entegrasyon imkanları, üretimde çok amaçlılık, serbest rekabet ilkelerine bağlılık, yeniliklere açık olmak ve yatırımlara öncelik vermek gibi ana kriterleri sayabiliriz.

Şimdi de, bu prensipler çerçevesinde ele aldığımız başlıca savunma projeleri hakkında kısa bilgiler vermek istiyorum:

Bilindiği gibi, geçtiğimiz ayın son haftası içinde Kara Kuvvetlerimizin vurucu gücünü artırmaya yönelik bir projeyi mukaveleye bağlamış bulunmaktayız.

Bu proje ile yaklaşık 1700 zırhlı muharebe aracının memleketimizde üretilmesi gerçekleştirilmiş olacaktır.

Kara Kuvvetlerimizin gücünü artırmaya yönelik diğer önemli bir proje de çok namlulu roket sistemi projesidir.

Bu projede yakında uygulamaya girecek önemli bir yatırım projemizdir.

Silahlı Kuvvetlerimizin uzun ve kısa mesafede emniyetli haberleşme imkanını sağlayacak telsiz sistemleri üretim projesi, memleketimizin hava tehditlerine karşı ihbar kontrol sistemi zaafiyetinin giderilmesine yönelik seyyar radar kompleksi projesi, sabit tesislerin ve hareketli birliklerin alçak irtifa hava tehditlerine karşı korunmasına yönelik sistem ve füzelerin yurt içinde üretimini öngören alçak irtifa hava savunma sistemi projesi, Silahlı Kuvvetlerimizin, diğer kamu kuruluşlarının ve özel sektörümüzün ihtiyacı olan helikopterlerin yurt içinde üretilmesine yönelik helikopter yapım projesi, Hava Kuvvetlerimizin nakliye uçağı ihtiyacını karşılamaya yönelik hafif nakliye uçağı yapım projesi, üzerinde çalışmaları sürdürülen ve yıl içinde karara bağlanmaları söz konusu olan başlıca savunma sanayii projeleri arasında yer almaktadır.

Sözünü ettiğim yeni projelerin yanında, daha önce ele alınmış projelerden de bahsetmek istiyorum.

Hava Kuvvetlerimizin güçlendirilmesi ile ilgili F-16 projesi, 1984 yılında uygulamaya konulmuştur. Ancak, projenin finansman darboğazı Savunma Sanayii Destekleme Fonu'nun kurulmasını müteakip sağlanan destek ile giderilmiştir. Bu proje için Fon'dan, şimdiye kadar yaklaşık 34 milyar TL. kaynak sağlanmıştır. Proje bu sayede herhangi bir gecikmeye maruz kalmadan başarıyla uygulanmaktadır.

Türk Silahlı Kuvvetleri'nin acil ihtiyacı olan 35 mm.lik uçak savar top imal projesinin dış para ihtiyacını karşılamak üzere de Çankırı'daki uçaksavar top fabrikası için Fon'dan yaklaşık 48 milyar TL. mali destek sağlanmıştır.

Yine Silahlı Kuvvetlerimizin tekerlekli taktik araç ihalesi dolayısıyla Fondan yaklaşık 27 milyar TL. avans verilmiştir.

Ayrıca, Aselsan Askeri Elektronik Sanayi ve Ticaret A.Ş.'ne firekans atlamalı telsiz araştırma projesi için 2.1 milyar TL. kredi verilmesi kararlaştırılmıştır.



dar gelir ve kurumlar vergilerinden muaf tutulması,

- Bu bölgelere yatırım yapacak sanayiciye düşük fiyatlardan fabrika arsası sağlanması,

- Fizibilite çalışmaları, işgücünün eğitimi ve danışmanlık hizmetleri için sanayicinin yaptığı harcamaların belli bir oranının devletçe karşılanması zikredilebilir.

5) AT'na tam üyelik müracaatı gözönüne alınarak ekonomide üretim yapısının envanterinin çıkarılması ve bürokratik mekanizmanın AT'na adaptasyonunu kolaylaştıracak programlar hazırlanması şarttır. Bunun için kamu ve özel sektörleri kapsayacak şekilde genel bir AT uyum programının hazırlanarak yürürlüğe konmasına acil ihtiyaç vardır.

6) KİT'lerin özelleştirilmesi için uygun ortam bir süredir oluşmuş bulunmaktadır. Daha fazla gecikme, şimdiye kadar sağlanan gelişmelerden yararlanmayı güçleştirebilir. Özelleştirme, sermaye piyasasının gelişmesi açısından da büyük önem taşımaktadır.



7) Son olarak önemle üzerinde durulması gereken husus, birçok sosyal ve ekonomik problemin temelinde yatan yüksek nüfus artış oranının kontrol altına alınması zaruretidir. Bunun için kapsamlı bir aile planlaması programının acilen yürürlüğe konması gereklidir. Nüfus artış hızını yüzde 2'lerin altına düşürebilirsek ülkemizin hızlı ve dengeli kalkınmasına ve Avrupa Topluluğu ile entegrasyonun daha kısa sürede gerçekleşmesine önemli bir katkıda bulunmuş oluruz.

Kaynak: TÜSİAD, The Turkish Economy  
1988

## **Konsolide Bütçe'nin İlk Beş Aylık Uygulaması**

1988 yılı Konsolide Bütçesi'nin ilk beş aylık uygulama sonuçları bütçe gelirlerinin 6.037 milyar TL, bütçe giderlerinin 6.472 milyar TL olarak gerçekleştiğini, buna göre bütçe gelir-gider farkının 435 milyar TL'na ulaştığını göstermektedir.

1988 yılının ilk 5 ayına göre Bütçe gelirlerinin artış oranı yüzde 68.0 (Vergi geliri yüzde 58.8) giderlerin artış oranı ise yüzde 58.8 olmuştur.

Gider kalemlerine bakıldığında, bir önceki yılın aynı dönemine göre en yüksek artışın personel harcamalarında meydana geldiği (yüzde 81.3), daha sonra sırasıyla diğer cariler (yüzde 72.9) ve transfer harcamaları-

nın (62.6) geldiği görölmüşür. Yatırım harcamalarındaki 5 aylık artış oranı ise sadece yüzde 6.6 olarak gerçekleşmiştir.

Gider kalemlerinin toplam içindeki nisbi payına bakıldığında büyük ölçüde iç ve dış borç faiz ödemelerinden oluşan transfer harcamalarının payının yüzde 54'e ulaştığı görölmüşür. Bu oran, 1987 yılının ilk beş aylık döneminde yüzde 53 idi.

Bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 68.0 oranında artış gösteren bütçe gelirlerini oluşturan kalemlerden vergi gelirlerindeki artış oranı yüzde 58.8 olurken vergi dışı normal gelirlerde yüzde 49.7, özel gelirler ve fonlarda ise yüzde 190.3 olmuştur.

**BÜTÇE UYGULAMASI**  
(Ocak-Mayıs)  
(Milyar TL)

	1987	Değişme %	1988	Değişme %
<b>GELİRLER</b>				
Vergi Gelirleri	3592.8	40.4	6037.7	68.1
Vergi dışı normal gelirler	3035.3	40.3	4820.5	58.8
Özel gelirler ve fonlar	285.3	29.1	427.1	49.7
	272.2	54.8	790.1	190.3
<b>GİDERLER</b>				
Personel Giderleri	4070.4	48.2	6472.7	59.0
Diğer cariler	1004.9	54.5	1822.1	81.3
Yatırım giderleri	251.9	1.9	435.5	72.9
Transferler	642.1	5.8	684.3	6.6
	2171.6	74.9	3530.8	62.6
<b>BÜTÇE AÇIĞI</b>	477.6	124.2	435.0	(8.9)

Yılın ilk beş ayında bütçe gelirlerinin giderlerden daha hızlı artması sonucunda bütçe açığında yüzde 8.9 oranında bir azalma gözlenmiştir.

1987 yılı ilk beş ayında bir önceki yıla göre artış oranları ise, giderlerde yüzde 48.2, gelirlerde yüzde 40.4, bütçe açığında yüzde 124.2 olmuştur.

Görüleceği gibi, 1987 yılının ilk beş ayında giderlerin gelirlerden daha hızlı artması sonucu bütçe açığında yüzde 124'lük bir artış görülmesine karşılık 1988 yılında bu eğilimin tersine dönüşmesi, başka bir deyişle gelirdeki artışın gider artışından daha yüksek oranda gerçekleşmesi sonucu bütçe açığında bir azalma meydana gelmiştir.

Bütçe açığının azalmasında rol oynayan önemli bir faktör de, bu dönemde katma bütçedeki idarelerin bütçe fazlası vermesi olmuştur. Mayıs 1988 sonu itibariyle katma Bütçe harcamaları 785.6 milyar TL iken gelirleri 1154.5 milyar liraya ulaşmış, bu gelir fazlası Konsolide Bütçe açığının 435 milyar lirada kalmasını sağlamıştır.

Bütçe dengesinin finansmanı için Ocak Mayıs 1988 döneminde 1271.3 milyar lirası iç borç, 594.5 milyar lirası da dış borç olmak üzere toplam 1865.8 milyar liralık borçlanma gerçekleştirildi. Bu tutara Hazine'nin Merkez Bankası'ndan aldığı 735.1 milyar TL avans ve kredi de eklennince yılın ilk beş ayında toplam borçlanma 2600.9 milyar lirayı bulmaktadır. Başka bir deyişle bu dönemde toplanan vergi gelirlerinin yüzde 53'ü oranında bir iç ve dış borçlanma gerçekleştirilmiştir.

Bu dönemde 316.8 milyar liralık iç borç, 848.5 milyar liralık da dış borç geri ödemesi yapılmıştır.

1988 yılının ilk beş ayında bütçe dengesinin finansmanı için Hazine'nin Merkez Bankası avans kredileri ile Hazine Bonolarına ağırlık verdiği anlaşılmakta ve bir önceki yılın aynı dönemine göre en yüksek artış bu borçlanma kalemlerinde görülmektedir.

**OCAK-MAYIS DÖNEMİNDE İÇ VE DIŞ  
BORÇLANMA**  
(Milyar TL)

	1987	1988	Değişme (%)
İç istikraz	675.4	805.7	19.3
Hazinece alınan avans ve krediler	369.0	735.1	99.2
Hazine Bonoları	236.5	465.6	96.8
Dış istikraz	204.0	594.5	91.4
Toplam borçlanma	1484.9	2600.9	75.2
İç borç geri ödemesi	319.8	316.8	(0.9)
Dış borç geri ödemesi	461.3	848.5	83.9
Toplam borç ödemesi	781.1	1165.3	49.2



## **Uluslararası Para Sistemi'nde Reform (ABD görüşü)**

ABD Maliye Bakanı James Baker, Şikago'da düzenlenen Uluslararası Para Konferansı'nda yaptığı konuşmada Uluslararası Para Sistemi'nde (IMS) radikal reformlar yapılmasını önerdi. Baker, reformlar için en iyi yolun sanayileşmiş ülkelerin ekonomik politikalarının koordinasyonundan geçtiğini söyledi.

Dalgalı kur sisteminin yalnız başına uygulanması halinde dengesizlik yarattığını söyleyen Baker, reformlar konusunda yapılacak uluslararası işbirliği çalışmalarını başından beri savunduğunu vurguladı. Baker, işbirliğinin gerekli olduğunu

ifade ederek şöyle devam etti: "Ülke ekonomileri şimdi daha fazla birbirinden bağımsız durumdadır. Hem dalgalı hem de sabit kur sistemi dengesizlik yaratıyor. İşbirliği dalgalı ve sabit kur sistemleri arasında pratikte bir uzlaşma yaratacaktır."

Ekim 1987'de patlak veren son borsa krizinden sonra, sanayileşmiş ülkeler arasında bir işbirliğine gidilmesi fikrinin daha da önem kazandığını belirten Baker, etraflı bir para reformunun özelliklerini şu şekilde sıraladı:

1. Reformlar uygun para, maliye, yapısal ve döviz kuru politikalarını kapsamalı,
2. Reformların başarısı için hedeflere ulaşma konusunda otomatik olarak ayarlanan politika araçları değil, daha çok o hedefe uyan araçlar teşvik edilmeli.
3. Yeniden düzenlemenin yükü sadece kur politikaları üzerine değil, diğer politikalar arasında da paylaştırılmalı.
4. Reformlar esnek olmalı, uygulama aşamasında ülkelerin bağımsızlığına, ülke yöneticilerinin almış olduğu kararlara, yükümlülöklere de saygı gösterilmeli.

Fakat, Uluslararası Para Fonu (IMF) Başkanı Camdessus etkili bir işbirliği için teknik ve politik engellerin varolduğunu vurgulayarak, engellerin daha çok ülkeler arasındaki farklı politika hedefleri ve önceliklerinden kaynaklandığını ve ülke yöneticileri belirli politika araçlarının etkinlikleri konusunda farklı görüşleri savunduklarını belirtti.

Kaynak: Europe

## 1992'de Avrupa Traktör Piyasası

Amerika'lı girişimciler, Avrupa Topluluğu'nun 1992'de serbest ticareti sağlamak için ulusal sınırları kaldırıp kaldıramayacağı konusunda oldukça endişeliler. Çok dağınık bir Avrupa Pazarı'na makina imal eden ABD'li bazı büyük tarım makinaları imalatçıları, Avrupa piyasasında dört yıllık bir sürede serbest ticarete konan insan yapısı engellerin kalkacağına şüpheyle bakmaktadırlar. Avrupa'da ise Tek Pazar'ın gerçekleştirilmesinden sonra uygulanmak üzere traktör piyasası ile ilgili çeşitli direktifler yayınlanmıştada, hala sorunlar mevcuttur.

Avrupa'da yaygın bir şekilde imal edilen ve kullanılan bir tip traktör çıkarılan direktiflerin kapsamı dışında tutulmuştur. Ayrıca Portekiz gibi yeni üyelere, değişikliklere uyum sağlayabilmesi için uygun bir süre verilmesi konusunda görüşmeler sürdürülmektedir. Batı Almanların, kendilerinin "güvenlik önlemi", başkalarının "gizli korumacılık" diye adlandırdıkları traktörlerin teknik yapısı ile ilgili kuralları azaltma eğilimine girdikleri gözlenmektedir.

Hukukçular ise, 1992'den sonra ortak kuralın yorumlanmasında sorunlar olacağı görüşündedirler. Elli kadar imalatçı her yıl 200 bin traktör satılan Avrupa piyasasının her bir dilimi için mücadelededirler. 25 büyük traktör imalatçısı ile diğer küçük imalatçılar Batı Avrupa'da imalat merkezleri kurmuşlardır.

İngiltere'de merkezleri olan üç büyük Amerikan firması, çok geniş bir pazarı ellerinde tutmaktadırlar. Ancak, imalatçıların Avrupa ülkelerinde satış yapabilmeleri için traktörlerde teknik açıdan çok çeşitli değişiklikler yapmaları gerekmektedir.



AT'dan veya dışından 7 ülkeyle (İngiltere, Fransa, Batı Almanya, Avusturya, İsveç, Finlandiya, İsviçre) çalışıldığında, traktörlerle ilgili 34 özel koşul istendiği belirtilmektedir. Örneğin, çamurluğun şekli ve büyüklüğü, camların niteliği, tekerlek büyüklüğü ülkeden ülkeye değişebilmektedir.

Avrupa'da ülkelerarası standartlar arasında bir uyum sağlanabilmesi için bürokrasi bazı pazarlarda olağanüstü boyutlara ulaşmıştır. Örneğin, Japonya'ya Batı'dan traktör satmak 1 yıla varan testlere ve bürokrasiye katlanmak anlamını taşımaktadır. Traktör yapımcısı her parçanın mikrofimini sağlamak zorundadır.

Zorunlu testler Avrupa'da aynı ise de kağıt bürokrasisi ülkeden ülkeye değişmektedir. Örneğin, Portekiz'de yeni bir model traktör ticareti Dışişleri tarafından onaylanmış, 15 takım' resmi evrak (1 takımı imalatçı şirket yöneticilerince imzalanmış) gerektirmektedir.

1974'de traktörlerle ilgili 20'den fazla kuralın kabul edilip, uygulanması oldukça güç olmuştur. Örneğin, traktörün ilk ba-

samağının yerden 21 inç yükseklikte olması kuralının standardize edilip uygulanması 9 yıl almıştır. Fransa'yı, şoför koltuğu ortak standardını kabul ettirmek için, yasal yaptırımlarla tehdit etmek gerekmiştir.

Her ülkenin kendine özgü standartları 1992'de veya en geç bundan bir ya da iki yıl sonra yerlerini ortak standartlara bırakacaktır. Ancak, bir anda serbest rekabete açılan piyasada büyük ulusal üreticilerin nasıl korunacağı sorusu hala cevap bulamamıştır. İtalya'da bir numara olan FIAT çok zorlanacak olmasına rağmen, tek pazar konusunda istekli olduğunu belirtmektedir.

Diğer üreticiler de benzer durumdadırlar. Örneğin; "Renault firmasının bir krize girmesi halinde Fransız hükümetinin buna müdahale etmemesi söz konusu olabilir mi ? sorusuna cevap ise "belki evet, belki hayır" yönündedir.

Herkesin bilmesi gereken bir konu, ulusal kültürel farklılıkların traktör yapımcılarını da etkileyeceğidir. Ancak, bu farklılıkların tek bir traktör piyasası için uyumlu hale getirilmesi gerekmektedir.